

DAHA GÜÇLÜ VE BARIŞCIL TOPLUMLAR İÇİN ERKENDEN BAŞLAMAK

Dünya genelinde milyonlarca çocuk çatışma, şiddet ve güvensiz ortamlara maruz kalmaktadır. UNICEF, acil durumların ve kronikleşmiş krizlerin yükseldiği günümüzde, çocukların gelişimini koruma altına almayı ve toplumların dayanıklılığı yüksek, sürdürülebilir hale gelmesine katkıda bulunmayı görev edinmiştir. Sosyal kalkınma ve barışın, yeni Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nde belirtildiği biçimde birbirine doğrudan bağlı olduğunu kabul eden UNICEF, şiddeti azaltmak, barışı desteklemek ve çocukların sağlıklı, aktif ve topluma katkı sağlayan bireyler olarak yetişmeleri için gereken temelleri oluşturmak adına ortaklarıyla birlikte yenilikçi erken çocukluk gelişimi (EÇG) müdahaleleri üzerine çalışmaktadır.

EÇG programlarının barışın inşasına özel olarak katkı sunabileceği birkaç farklı yol bulunmaktadır:

1. Küçük çocuklar için güvenli, şefkat ve sevgi dolu ortamlar yaratmak.

Bilimsel araştırmaların son zamanlarda ortaya koyduğu bulgulara göre, yaşamın ilk yıllarında sunulan bakım, çocuğun güvenme ve başkalarıyla ilişkiler kurabilme becerisinin temellerini oluşturuyor. Nörobiyolojik araştırmaların bulguları, beyindeki sinapsların (sinir hücreleri arasındaki bağlantıların) çocuğun hayatının ilk aylarında hayatın başka hiçbir döneminde olmadığı kadar hızlı ve karmaşıklaşan biçimde büyüdüğünü gösteriyor.¹

Hayatın ilk dönemlerindeki olumlu ilişkiler, yani duyarlı, şefkatli, güvenli ve sevgi dolu olan ilişkiler küçük çocuğun beyin gelişimini destekler.² Oksitosin gibi erken bağlanma esnasında salınan hormonlar, "kayı, rahatsızlık (duygusal, zihinsel veya ruhsal) veya içsel çatışmalardan özgürleşmeyi" sağlarken³ hayatın ilerleyen dönemlerinde saldırgan olmayan, olumlu ilişkilerin yaşanması için gereken şartları hazırlar.⁴

Aksine, ebeveynlerle veya bakım verenlerle istikrarlı olmayan ilişkiler, bağlanmanın veya etkileşimin olmaması, ihmal ve şiddete maruz kalma gibi durumlar çocuğun sinir sistemini ve güvenme, bağ kurma, başkalarıyla ilişki kurma becerilerini ciddi biçimde etkileyebilir. Bu etki yaşam boyu sürebilir.⁵ Araştırmalar, toksik strese aşırı maruz kalmanın çocuğun sağlıklı gelişiminin seyrini bozarak sağlığını, öğrenmesini ve davranışını yaşam boyu sürecek bir tehlikeye atabileceğini gösteriyor.⁶ Çocuklara şefkat ve bakım sağlayan EÇG programları sunmak sağlıklı gelişimin temellerini atabilir.

2. Çocuklarda olumlu tutum ve becerileri desteklemek.

Çocuklar arasında olumlu etkileşimi destekleyen ve oyunun gücünden faydalanan kaliteli erken çocukluk programları, çocukların işbirliği içerisinde çalışmak, çatışmaları

Görsel 1. Barışın İnşası için EÇG'nin Kavramsallaştırılması

yönetmek , duyguları düzenlemek, çeşitliliğe saygı duymak ve karmaşık bilgileri işleyebilmek gibi olumlu davranışları geliştirmelerine yardımcı olabilir. Bu gibi davranışlar, barışçıl etkileşimler kurabilmek için önemli becerilerdir ve çocukların şiddete başvurmadan çatışmaları çözebilme yetisini güçlendirir.⁷ Bunun yanı sıra, ailelerde çatışmayı azaltmayı hedefleyen ebeveynlik programları çocuklarda görülen fiziksel, sözel ve psikolojik şiddetin azalmasını sağlamaktadır. Bu durum da, aile ve topluluklardaki kuşaklararası kötü muamele döngüsünü iyileştirerek çocukların uzun dönemde iyi olma haline ve sosyal ilişkilerine yardımcı olur.⁸

3. Bakım verenlerin ve çocukların esenliğini desteklemek

Araştırmalar, 'oyun ve dokunma' içeren etkileşimlerin ve duyarlı ebeveynliğin anne veya bakım veren kişinin esenliğini, özellikle de depresyon, yalnızlaşma ve stres durumlarında, anlamlı ölçüde desteklediğini göstermektedir.⁹ Bakım verenin esenliğinin yüksek olması da çocuğun gelişimine ve büyümesine, çocukla bakım veren arasındaki etkileşimin güçlü olmasına katkı sağlar. Bu durum, kuşaklararası uyumlu ve eşitlikçi ilişkiler kurabilmeleri için birey olarak çocukları ve onların ailelerini güçlendirir.¹⁰

4. Çatışma ve şiddeti azaltmak

İyi EÇG programları çocuklara ve topluma fayda sağlar. Yapılan bir boylamsal araştırma, erken çocukluk müdahalelerinin çocuğun yetişkinlik dönemine uzanan çok yönlü faydaları olduğunu ve bu faydaların yalnızca

eğitim durumu ve psikolojik sağlığa değil, barışçıl toplumların inşasında kilit rol oynayan şiddet içeren davranışların azalması konusuna da etki ettiğini ortaya koymuştur.¹¹ Lübnan'da, Filistinli mülteci kamplarında çocuk ve ailelerle yürütülen EÇG programları çatışmaların ve şiddetin azalmasını, aile içi uyumun artmasını ve kadının güçlenmesini sağlamıştır. ¹² EÇG'nin sosyo-duygusal faydaları kardeşleri için çoğunlukla ebeveyn veya bakım veren rolünü üstlenen genç nüfusa da uzanmaktadır. Çatışma ortamlarındaki genç nüfusun çoğunlukla yalnızlaştığı ve birden fazla ihtiyacının olduğu düşünüldüğünde, gençleri de örneğin bakım veren kapasitesi güçlendirme gibi konularda EÇG programlarına dâhil etmek, dışlanmayı azaltarak toplum yanlısı bir katılıma, yani başkalarına ve bir bütün olarak topluma faydası olan davranışlara bir giriş noktası sağlama görevi görebilir.

5. Eşitsizlikleri azaltmak ve sosyal adalete katkı sağlamak

EÇG müdahaleleri toplumda eşitsizlikleri azaltarak sosyal adaletin oluşmasına katkı sağlar. Ekonomist James Heckman, EÇG müdahalelerine yapılan yatırımın 1'e 7 oranında geri dönüş sağladığını hesaplamış, EÇG müdahalelerinin toplum içerisindeki¹³ kalkınma seviyelerindeki eşitsizlikleri azaltmak için bir fırsat sunduğunu göstermiştir. Düşük-orta gelir düzeyindeki bir ülkede yalnızca tek bir tür EÇG programına (okul öncesi) kayıtları artırmak bile, kayıtlı çocukların yüzdesine bağlı olarak, 1 birim maliyete 6.4 ile 17.6 arasında bir oranda getiri sağlamaktadır.¹⁴

VAKA ÇALIŞMASI: Uganda'daki EÇG merkezleri

Uganda'daki çatışmanın sebeplerinden birisi olarak eşitsizliği kabul eden UNICEF, tarihsel olarak sosyal hizmetlerden mahrum kalmış kırsal bölgelere EÇG hizmetlerini götürme projesini başlattı. Bu EÇG merkezleri, bölge halkının ortak isteği olan okul öncesi eğitim ihtiyacını karşılamış, yıllardır şiddetli çatışmalara maruz kalmış ailelerden gelen çocukların bilişsel ve sosyal gelişimini desteklemek için fırsatlar sunmuştur. 2014 yılında, 424 EÇG merkezine bölgelerin yetkili mercileri tarafından uygulama lisansı verilmiş, böylelikle Uganda'nın en ötekileştirilmiş bölgelerinde açılan EÇG merkezleriyle 112.000'den fazla sayıda, 3-5 yaş arası kız ve oğlan çocuğu EÇG hizmetlerine erişebilmiştir. Bu EÇG merkezleri ayrıca farklı toplumsal gruplardan gelen bakım veren kişiler arasında sosyal etkileşim için birer platform görevi görmektedir. Bu inisiyatif, aşağıdaki yollarla daha fazla sosyal uyum ve barışı sağlamaya katkıda bulunmaktadır:

- Algıyı değiştirmek ve eğitim kurumlarına güvenin az olduğu bölgelerde güveni artırmak.
- Koruma ve güvenlik sağlamak; sağlık, temizlik, riskten kaçınma ve güvenli davranış konusunda bilgi kaynağı görevi gören merkezlerde çocukların da güvende olması.
- Olumlu davranış öğrenme; programların çocuk ve bakım verenleri sosyal değişim elçileri olabilecek şekilde güçlendirmesi.
- Hanelere ekonomik destek sağlamak; çocuklara bakım hizmeti sunarak aile üyelerinin çalışabilmelerini kolaylaştırmak ve bu yolla her bir hane ekonomisini ve bölge halkının dayanıklılığını güçlendirmek.
- Topluluk içi ve topluluklararası güçlenen ilişkiler; ebeveynler, bakım verenler ve merkez yönetim komitesiyle yapılan düzenli toplantılar sayesinde toplumdaki sosyal uyumun güçlenmesi.
- Bakım verenlerin eğitilmesi ve EÇG merkezindeki eğitimler yoluyla ebeveynler ve toplumun geneliyle barışın inşasına dair mesajların paylaşılması.

Kaynak: UNICEF Uganda Barış için Öğrenme (Learning for Peace)

VAKA ÇALIŞMASI: Fildişi Sahilleri'nde EÇG, kadınlar ve barışın inşası

UNICEF'in Barış için Öğrenme programı, Fildişi Sahilleri'nin Moyen-Cavallay ve Tonkpi bölgelerinde 17 EÇG merkezinin açılmasını ve böylelikle Liberya sınırındaki istikrarsız bölgelerde yaşayan 1.200'den fazla çocuğun EÇG hizmetlerine erişmesini sağlamıştır. Bu merkezler birden fazla etnik kökenden gelen kadın grupları tarafından yönetilmektedir. Merkezlerde yürütülen aktiviteler ve müdahale 'paketleri' sayesinde, farklı etnik kökenlerden ve sosyal altyapılardan gelen ve çocukları bu merkezlerde okul öncesi eğitime devam eden kadınlar arasında güven yeniden inşa edilmektedir. Bu kadınlar, bir arada okumayı, yazmayı, hesap yapmayı ve EÇG merkezlerini ayakta tutmaya ve kadınların hem aile içinde hem de toplumdaki yerinin güçlenmesine fayda sağlayan, gelir getiren aktiviteler yürütmeyi öğreniyorlar. Ek olarak bu kulüpler, topluluk içi ve topluluklar arası gerginlikler, şiddet ve çatışma gibi toplum geneline dair konular hakkında sosyal etkileşim ve diyalog kurmak için kadınlara ve çocuklara birer platform görevi görmektedir. Kadınların barışçıl yollarla çatışmaları çözmesini sağlamak, eşlerini de bir araya getirerek bölgedeki toplumun sosyal dokusunu yeniden inşa etmeye yardımcı olmaktadır. Kadın gruplarından birinin üyesi "Bu grup savaşı unutmamı sağladı... Biz artık eskiden olduğumuz insanlar değiliz. Hepimiz burada karışık ve bir aradayız. Kavgı etmiyoruz... Çocuklarım güvende, böylece ben de gidip tarlada çalışabiliyorum ve huzur içinde yaşayabiliyoruz."

Kaynak: UNICEF Fildişi Sahilleri Barış için Öğrenme (Learning for Peace)

6. Toplulukların uyumu için bir platform oluşturmak.

En dezavantajlı çocukları hedef alan ve farklı toplulukları çocuğun refahını sağlamak gibi ortak bir amaçta buluşturan EÇG merkezleri, aynı zamanda toplulukların anlaşmazlıkları yönetebildiği ve çatışmaların şiddet boyutuna geçmesini önlediği platformlar haline gelebilir.¹⁵ Çatışma geçmişi olan toplulukların içinden, farklı kültürel altyapılardan gelen bakım veren kişilerin, işbirliği içerisinde fiziksel ve psikolojik stres faktörlerine karşı tampon görevi görecektir kuruluşlar ve sosyal destek ağları kurmalarına yardımcı olmak, sosyal uyuma ve barışın inşasına çok önemli katkılar sağlayabilir. Çad, Kuzey İrlanda, Filistin Devleti ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yüksek şiddet yaşanan mahalleler gibi çatışma veya çatışma sonrası bölgelerinde yapılan vaka çalışmaları, erken çocukluk döneminde yapılan müdahalelerin, süregelen siyasi ayrılıkların ötesine geçip çatışma içindekilerin odaklarını ve önceliklerini değiştirmelerini, kendi çocuklarını ve onların geleceğini düşünmelerini sağladığını gösteriyor.¹⁶ Toplum ve aile temelli EÇG programları, bakım verenlerin bir araya gelerek karşılaştıkları zorlukları tartışmasını ve çözümlenmesini sağlıyor. Bu yolla, program sonrasında da sürdürülebilecek şekilde sosyal, etnik, dini ve siyasi ayrılıkların ötesinde ilişkiler kurmalarına ve bunları korumalarına¹⁷ olanak tanıyor. Bunun yanı sıra, EÇG merkezleri veya alanları, olağanüstü durumlarda çocukları çevrelerinde olup biten çalkantı ve karmaşadan koruyan bir sığınak olarak da görülüyor.

Barışın inşasına katkı sağlayan EÇG müdahalelerine yapılacak yatırımlara dair öneriler

Barışı ve sosyal uyumu inşa etmek erken müdahaleyi ve kaliteli, kapsayıcı ve çatışmaya duyarlı EÇG programlarına yatırımın genişletilmesini gerektiriyor. Bu da, her bir

çocuğa ulaşmak ve hem çatışmadan etkilenen toplulukları hem de toplulukların içinde ve arasında çatışmaya sebep olan faktörleri tespit etmek anlamına geliyor. EÇG müdahalelerinin, çatışmayı besleyen faktörleri iyileştirecek, toplumsal, aile içi ve bireysel dayanıklılığı güçlendirecek şekilde geliştirilmesi gerekiyor.

Bu hedefleri gerçekleştirmek için önerilenler arasında şunlar bulunmaktadır:

- Güvenli, bakım sağlayan ve kapsayıcı olan EÇG programları yürütmek, en savunmasız çocukları hedef belirlemek ve toplum içindeki farklı grupları paylaşılan hedefler etrafında bir araya getirmek.
- EÇG merkezlerine erişimi olmayan, ötekileştirilmiş kitleler için geliştirilen ebeveynlik programlarına barışın inşasına dair içerik ve malzeme eklemek, yalnızlaşmış veya ötekileştirilmiş ailelere erişmek için stratejiler geliştirmek.
- İşgücü ve bakım verenler için barışın inşasına yönelik eğitim malzemelerine, içeriğe ve kapasite geliştirme çalışmalarına EÇG öğeleri eklemek.
- Barışın inşası için EÇG stratejilerini de dikkate alan ve içeren politikaların, yönlendirmelerin ve araçların geliştirilmesi için savunuyu yapmak.
- EÇG programlarının sosyal uyum, dayanıklılık ve eşitlik hedeflerine yönelik yaptığı uzun dönemli katkıların ölçülmesi için gerekli yatırım ve kapasite geliştirmenin yapılmasını sağlamak.
- EÇG'nin barışçıl toplumlar yaratmada oynayabileceği rolü anlaması için sosyal, yazılı ve çevrimiçi medyanın kapasitesini geliştirmek.
- Erken Çocukluk Barış Konsorsiyumu'nun hazırladığı EÇG'nin barışın inşasına katkılarını öne çıkaran Birleşmiş Milletler tasarısının küresel boyutta destek bulabilmesine yönelik ulusal düzeyden başlayarak savunuyu çalışmalarına destek vermek.

DİPNOTLAR

- 1 Örnek olarak bakınız: UNICEF Early Childhood Development Section, 'Building Better Brains: New frontiers in early childhood development', United Nations Children's Fund, New York, 2014. PDF linki: <www.unicef.org/earlychildhood/files/Building_better_brains__web.pdf>.
- 2 Irwin, Lori G., Arjumand Siddiqi and Clyde Hertzman, 'Early Childhood Development: A powerful equalizer', World Health Organization, Geneva, 2007, p. 9. Ulaşım linki: <www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/ecd_final_m30/en>.
- 3 Masten, A. S., 'Promoting the Capacity for Peace in Early Childhood', in James F. Leckman, Catherine Panter-Brick and Rima Salah, eds., Pathways to Peace: The transformative power of children and families, Strüngmann Forum Reports, MIT Press, Cambridge, Mass., 2014.
- 4 Gordon, Ilanit, et al., 'Oxytocin and Social Motivation', Developmental Cognitive Neuroscience, vol. 1, no. 4, Ekim 2011, pp. 471-493, ulaşım linki: <www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3185363>; and Carter, C. Sue, et al., eds., Attachment and Bonding: A new synthesis, MIT Press, Boston, 2005.
- 5 Teicher, Martin H., 'Wounds that Time Won't Heal: The neurobiology of child abuse', Cerebrum, vol. 2, no. 4, Fall 2000, pp. 50-67.
- 6 National Scientific Council on the Developing Child, 'Excessive Stress Disrupts the Architecture of the Developing Brain' (updated edition), Working Paper 3, Center on the Developing Child, Harvard University, Cambridge, Mass., January 2014, p. 3. Ulaşım linki: <http://developingchild.harvard.edu/resources/reports_and_working_papers/working_papers/wp3>.
- 7 The Science of Early Childhood Development. (2007). Alınan kaynak National Scientific Council on the Developing Child: <http://www.developingchild.net>
- 8 Yale University & AÇEV Partnership, 'The Ecology of Peace: Formative childhoods and peacebuilding – A brief note', New Haven, Conn., and Istanbul, 2012. Ulaşım linki: <<http://childstudycenter.yale.edu/international/peace/ecologyofpeace.aspx>>.
- 9 United Nations Children's Fund and World Health Organization, Guidance note for integrating ECD activities into nutrition programs in emergencies, UNICEF and WHO. Ulaşım linki: <http://www.who.int/mental_health/emergencies/ecd_note.pdf>.
- 10 Britto, Pia Rebello, et al., 'Ecology of Peace,' in James F. Leckman, Catherine Panter-Brick and Rima Salah, eds., Pathways to Peace: The transformative power of children and families, Strüngmann Forum Reports, MIT Press, Cambridge, Mass., 2014.
- 11 Walker, Susan P., et al., 'Early Childhood Stimulation Benefits Adult Competence and Reduces Violent Behavior', Pediatrics, vol. 127, no. 5, 1 May 2011, pp. 849-857. Ulaşım linki: <<http://pediatrics.aappublications.org/content/127/5/849.full>>.
- 12 Kagıtcıbası, Cigdem, et al., 'Interventions: What has worked and why?', in James F. Leckman, Catherine Panter-Brick and Rima Salah, eds., Pathways to Peace: The transformative power of children and families, Strüngmann Forum Reports, MIT Press, Cambridge, Mass., 2014, p. 313.
- 13 Heckman, James, 'The Heckman Equation', <<http://heckmanequation.org/content/resource/heckman-equation>>.
- 14 Engle, P. L., et al., 'Strategies for Reducing Inequalities and Improving Developmental Outcomes for Young Children in Low-Income and Middle-Income Countries', Lancet, vol. 378, no. 9799, 8 October 2011, pp. 1339-1353.
- 15 McCandless, Erin, Flora Smith and Beth Prosnitz, Peace Dividends and Beyond: Contributions of administrative and social services to peacebuilding, United Nations Peacebuilding Support Office, New York, 2012, p. 96. Ulaşım linki: <www.betterpeace.org/node/2177>.
- 16 Connolly, Paul, Jacqueline Hayden and Diane Levin, From Conflict to Peace Building: The power of early childhood initiatives – Lessons from around the world, World Forum Foundation, Redmond, Wash., 2007, p. 110.
- 17 AÇEV – The Mother Child Education Foundation, Building a Generation of Reconciliation: The role of early childhood development in peace building, 2009; Early Childhood Education and Peacebuilding in Postconflict Northern and Eastern Uganda, UNICEF, May 2015; UNICEF Côte d'Ivoire 2014 Annual Report: Peacebuilding, education and advocacy in conflict-affected contexts programme, UNICEF, 2014.